

REZUMAT

Cuvinte cheie: migrație internațională, migrație ilegală/ iregulară, demografie, UE, România, cadrul legislativ, globalizare, fluxuri migratorii, securitate națională, securitate umană.

Sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI surprinde continentul european dominat, mai pregnant decât oricând, de fenomenul migrației internaționale. Uniunea Europeană (UE) s-a transformat, treptat, în scena unor procese complexe care deseori au determinat dezbateri asupra valorilor și principiilor fundamentale ale construcției europene de către elita politică și academică. În paralel, globalizarea a erodat și diminuat conceptul de bariere sau granițe în fața unor fenomene precum fluxuri de bunuri, servicii, capital, informații și chiar oameni. Europa a devenit astfel un continent al imigrației, aspect evidențiat și de impactul fenomenului asupra evoluției demografice a statelor europene. Conform unor date statistice elaborate de Eurostat, aproximativ 1,3 milioane de persoane au ales calea migrației est-vest după 1989, context în care imigrația s-a transformat într-un factor substanțial al creșterii demografice la nivelul EU-15, state caracterizate de un spor natural redus și o populație îmbătrânită. Spre exemplu, în anul 2005 impactul imigrației asupra evoluției demografice la nivelul EU-25 s-a resimțit puternic, fluxul de circa 1.69 milioane de migranți a constituit un număr mult mai mare decât creșterea naturală a populației din statele membre UE anterior extinderii din 2004 și 2007, cifrată la 0.327 milioane¹.

Pe de altă parte, este unanim acceptat faptul că în prezent trăim și suntem actorii unei lumi globalizate. Fenomenul globalizării a fost caracterizat într-o primă etapă de libera circulație a bunurilor și a capitalului. Așa cum era de așteptat efectele pozitive ale schimburilor comerciale nu au întârziat să apară la nivel global și european, desigur nu într-un mod echitabil pentru toate statele. Ulterior facilitării schimburilor economice sau comerciale, fenomenul globalizării a potențat mobilitatea geografică a populației înspre regiunile caracterizate de prosperitate economică precum UE. Conștientizarea presiunilor imigraționiste la care este supusă construcția

¹ Rinus Penninx, *Introduction*, în *The Dynamics of International Migration and Settlement in Europe*, (eds.) Rinus Penninx, Maria Berger, Karen Kraal, Amsterdam University Press, 2006, p. 7.

europăeană a impus elitei politice adoptarea unor politici de natură să controleze fenomenul și, în fapt, să selecteze categoriile de imigranți în funcție de necesitățile resimțite pe piața forței de muncă. Efectele acestor politici și-au atins obiectivele într-o oarecare măsură, însă au generat apariția unui fenomen asociat migrației internaționale, respectiv *migrația iregulară*, definită de către mulți cercetători ca *migrație ilegală sau fără documente*, însă ne vom opri atenția asupra conceptului în capitolele următoare.

Fenomenul migrației a generat deopotrivă beneficii și vulnerabilități la nivelul tuturor statelor implicate în acest fenomen, cu precădere la nivelul statelor de origine și a celor de destinație. Însă, în repetate rânduri elita politică europeană s-a raportat la acest fenomen mai degrabă din perspectiva amenințărilor pe care le proiectează acest fenomen, căzând în capcana supradimensionării riscurilor asociate fenomenului. Din momentul în care instituțiile statului au definit fenomenul ca fiind mai degrabă o provocare decât o oportunitate, decidenții politici au adoptat o serie de politici de natură să restrângă dimensiunea cantitativă și calitativă a fenomenului. Aceste politici au vizat în primul rând ridicarea unor bariere sau ziduri în fața fluxurilor migratorii în speranța că acestea vor reduce propensiunea migraționistă. În fapt, în condițiile în care aceste politici nu au contribuit la reducerea disparităților economice între statele de origine și cele de destinație și nu au eliminat nici riscurile la care sunt expuși migrații odată ajunși în țara de destinație, respectiv nu au asigurat un nivel mai ridicat de protecție a societății țării gazdă de presupusele amenințări pe care le proiectează migrații, considerăm că eficiența acestei abordări întârzie să apară. În aceste condiții afirmăm că statele membre UE au înregistrat deseori deficiențe în adaptarea politicilor migratorii la provocările pe care fenomenul migrației le induce și la necesitățile înregistrate în sectoarele economice autohtone. Mai mult decât atât, politicile migraționiste adoptate la nivelul statelor europene au favorizat supradimensionarea unor fenomene conexe migrației internaționale, respectiv migrația iregulară, tensiunile sociale, discriminarea, precum și diminuarea încrederii societății în instituțiile statului.

Cercetările alocate migrației iregulare au relevat faptul că fenomenul este o construcție legală și politică, fiind în fapt rezultatul definițiilor conferite de politicile privind migrația și de legislația subsumată acestora, motiv pentru care procesul poate fi deconstruit din punct de vedere politic. Din aceste considerente, în capitolele prezentei cercetări ne vom opri atenția asupra mecanismelor care stau în spatele politicilor privind migrația, respectiv asupra legislației care determină definirea unor categorii de imigranți ca fiind iregulari, cu precădere asupra aspectelor

subsumate următoarelor acțiuni: intrarea pe teritoriul unui stat, depășirea perioadei de ședere în conformitate cu viza deținută, derularea unor activități lucrative ce exced condițiile stipulate pe documentele de intrare sau ședere pe teritoriul țării gazdă, respectiv conferirea statutului de migrant iregular persoanelor ai căror părinți au deja statutul de imigranți iregulari. Pentru identificarea particularităților acestor situații vom dedica un capitol legislației privind migrația atât la nivel european cât și la nivelul statului român.

Pentru înțelegerea complexității fenomenului migrației iregulare susținem necesitatea realizării unei distincții clare între factorii de natură economică și politică ce potențează propensiunea migraționistă, deși cele două categorii sunt greu de separat. Într-o primă fază menționăm faptul că migrația iregulară este un rezultat al asimetriilor existente la nivelul cererii și ofertei de muncă, determinată de refuzul/ incapacitatea politicilor și a legislației de a estima corect și realist nivelul dependenței economice a țării gazdă de migrație. În fapt acesta este rezultatul dreptului fiecărui stat național și suveran de a selecta categoriile de migranți pe care îi integrează pe piața forței de muncă. Când privește factorii de natură economică ce stau la baza fenomenului migrației iregulare aceștia se suprapun până la identificare cu factorii economici determinanți ai migrației internaționale, între care menționăm nivel ridicat al șomajului, nivel scăzut al veniturilor, etc. Cu toate acestea, unele cercetări evidențiază și existența unor particularități la nivelul factorilor economici ce potențează migrația iregulară, cu precădere regăsite la nivelul statelor gazdă, determinate de existența unor sectoare ale economiei subterane în cadrul cărora pot fi încadrați imigranții iregulari sau de adoptarea unor politici/ norme legislative laxe în privința controalelor formelor/ actelor de angajare.

Pe de altă parte, migrația iregulară ridică o serie de dileme la nivelul entităților statale europene și în egală măsură vulnerabilizează migranții iregulari pe fondul expunerii la diverse forme de exploatare. Considerăm că un rol important al evaluării migrației iregulare din această perspectivă îl ocupă analiza dimensiunii duale a riscurilor și amenințărilor cauzate de migrația iregulară, cu impact atât asupra securității naționale, cât și asupra celei umane, a cetățenilor și a societății țării gazdă. Subliniem, în paralel, necesitatea abordării unitare de către entitățile statale și suprastatale a aspectelor ce privesc securitatea națională a unui stat și imperativul respectării și protejării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în cadrul politicilor ce privesc combaterea migrației iregulare. Chiar dacă toate statele membre UE au în atenție dimensiunea duală a fenomenului, așteptările societății civile și a establishment-ului politic atât de la nivel

național cât și european trebuie să fie unul realist. Fenomenul migrației iregulare va continua să se plaseze în topul priorităților ce privesc gestionarea migrației internaționale, pornind de la complexitatea și forța factorilor care generează acest fenomen și imposibilitatea eradicării acestora.

La nivelul continentului european migrația iregulară a devenit un fenomen semnificativ la sfârșitul secolului al XX-lea și a căpătat o importanță majoră odată cu extinderea UE. Cercetările realizate reliefează o legătură puternică între migrația internațională, politicile migraționiste restrictive și migrația continuă în condițiile în care politicile migraționiste restrictive se pare că în loc să genereze un efect disuasiv, sunt de natură să favorizeze încadrarea migranților în activitățile ilegale. Pe de altă parte subliniem că dimensiunea cantitativă a fenomenului migrației iregulare este deseori supralicitată, context în care deciziile adoptate de factorul politic sunt deseori supradimensionate. De cele mai multe ori aceste politici au rolul de a incrimina migranții iregulari fără a lua în considerare și efectele benefice ale acestui segment de imigranți, precum disponibilitate ridicată în acceptarea unei palete largi de locuri de muncă sau mobilitatea geografică ridicată a acestora. Pe aceste considerente pornim de la ipoteza că politicile adoptate la nivelul UE, dar și al statelor membre sunt rezultatul unor discursuri și principii politice generate de specularea percepției înregistrate la nivelul societății și nu în baza unor evaluări/cercetări aplicate. Luând în considerare dimensiunea relativ scăzută a fenomenului migrației iregulare în raport cu dimensiunea migrației internaționale, coroborată cu efectele fiscale și economice adesea pozitive, opinăm că politicile privind prevenirea și combaterea migrației iregulare sunt disproporționate și de multe ori produc mai multe efecte negative decât absența lor. Pe aceste coordonate menționăm că una dintre principalele provocări proiectate de migrația iregulară la nivelul statelor de destinație este reprezentat de garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Pentru confirmarea sau infirmarea ipotezelor enunțate anterior am structurat această cercetare pe două dimensiuni de analiză, una focusată asupra evoluțiilor la nivel european și cea de-a doua asupra nivelului național – România. Primul capitol al prezentei teze de doctorat cuprinde aspecte privind motivația alegerii temei de cercetare și o introducere în subiectul complex al fenomenului migrației internaționale, respectiv al celei iregulare. În cadrul aceluiași capitol am inclus o prezentare a metodelor propuse de acest proiect de cercetare, respectiv o analiză multifacetată a fenomenului migrației iregulare și a celei internaționale pe dimensiunile

demografice, istorice și bineînțeles legislative, completate și de elementele privind dimensiunea de securitate și riscurile pe care aceste fenomene le proiectează. În cadrul acestui capitol vom aborda și chestiunile ce țin de istoriografia problemei migrației iregulare și a celei internaționale, însă, dată fiind dimensiunea cantitativă a cercetărilor dedicate fenomenului nu ne vom opri asupra evaluării fiecărui studiu în parte ci vom aborda principalele teorii care sunt utilizate pentru cercetarea și înțelegerea fenomenului cu accent pe cele care au un caracter explicativ și predictiv.

În cel de-al doilea capitol al prezentei cercetări ne propunem realizarea unei radiografii a fenomenului migrației internaționale atât la nivel european cât și la nivel național. Pentru atingerea acestor obiective cercetarea noastră va debuta cu analiza fenomenului migrației internaționale la nivelul continentului european în a doua jumătate a secolului al XX-lea și începutul secolului XXI și evaluarea factorilor catalizatori ai fenomenului. Adiacent vom supune analizei riscurile și amenințările generate la nivelul continentului european de fenomenul migraționist, cu accent pe relația dintre migrație-securitate, migrație-terorism-securitate, respectiv importanța conceptului de securitate în elaborarea politicilor privind migrația. În cea de-a doua parte a prezentului capitol am supus atenției experiența statului român în raport cu fenomenul migrației internaționale. În concret, ne-am focusat asupra fenomenului emigrației care a căpătat amploarea ulterior căderii regimului comunist. Pentru completarea tabloului privind experiența migraționistă a statului român, ne-am concentrat atenția asupra fenomenului imigrației în România post-decembristă, focusându-ne pe principalele caracteristici și tendințe ale fenomenului, problematica refugiaților și a solicitanților de azil în România, motivația imigrării, respectiv politicile statului/instituțiilor privind procesul de integrare al imigranților.

Cel de-al treilea capitol al prezentei cercetări este dedicat evaluării raportului ce se stabilește între oportunitățile și provocările proiectate de fenomenul migrației internaționale și iregulare la granița de Est a UE. În acest sens ne propunem evaluarea fenomenului migrației iregulare din prisma cadrului legislativ european și național. Capitolul debutează cu evaluarea legislației europene privind migrația și demersurile realizate de forurile europene pentru realizarea unei politici comune la nivel UE în materie de migrație. În completare ne-am propus evaluarea cadrului legislativ din România referitor la fenomenul migrației cu accent asupra modului în care este reglementată circulația cetățenilor străini pe teritoriul național, migrația în scopul derulării unor activități lucrative, precum și a condițiilor de acordare a statutului de

azilant. Adiacent am supus atenției procesul de armonizare realizat la nivelul actelor normative adoptate de statul român și legislația europeană, precum și adaptarea atribuțiilor instituțiilor naționale responsabile de gestionarea fenomenului migraționist. Tot în cadrul acestui capitol am realizat o evaluare a efectelor pe care le are migrația controlată ca formă de combatere a fenomenului migrației iregulare în România, precum și rolul politicilor guvernamentale și al strategiilor naționale în prevenirea/ combaterea migrației iregulare.

Cel de-al patrulea capitol se oprește asupra cadrului teoretic și conceptual al fenomenului migrației iregulare, pornind de la perspectiva istorică a conceptului de migrant ilegal și ajungând la evaluarea migrației iregulare în contextul globalizării. Totodată în cadrul acestui capitol am realizat o evaluare a definițiilor acordate migrației iregulare și plasarea acestui concept în contextul extinderii UE înspre Est. Pentru completarea imaginii asupra definițiilor conferite migraților iregulari în finalul acestui capitol am realizat o evaluare a principalelor drepturi și libertăți care sunt acordate la nivel european acestei categorii de migrați.

Ultimul capitol al prezentei cercetări a supus analizei relația existentă între statul român și fenomenul migrației iregulare. În acest sens am supus atenției poziția pe care statul român o adoptă în condițiile în care geografia joacă un rol determinant în modelarea acestui fenomen, respectiv România este poziționată la intersecția principalelor rute internaționale de migrație iregulară ce vizează continentul european. În cadrul acestui capitol am realizat o analiză a legislației naționale privind fenomenul migrației iregulare, focusată pe limitele și consecințele acestui fenomen asupra actorilor implicați – imigrații. În paralel ne-am propus să evaluăm principalele riscuri și vulnerabilități pe care le proiectează fenomenul asupra securității societății din țara gazdă, dar și asupra migraților. În finalul acestui capitol am realizat o analiză predictivă pe termen scurt și mediu cu privire la principalele direcții evolutive ale fenomenului migrației internaționale și iregulare la nivel european și impactul care se proiectează asupra României fie din perspectiva unei țări de destinație fie de tranzit.

Cu toate că fenomenul migrației internaționale a atras atenția cercetătorilor și a specialiștilor încă din a doua jumătate a secolului al XX-lea, cercetările privind caracteristicile și complexitatea fenomenului migrației iregulare au rămas într-un con de umbră. Explicația acestei „marginalizări” poate fi ușor înțeleasă astfel că, cu toate că abordarea fenomenului migraționist cunoaște o plajă largă de perspective/ puncte de vedere, particularitățile fenomenului migrației ilegale, conferite de natura ilegală a fenomenului, îngreunează realizarea unor cercetări

aprofundate care să permită relevarea în ansamblu, dar și în particular, a dimensiunii cantitative sau calitative a acestuia. Pe acest fond, aspecte privind repartizarea pe sexe a imigranților ilegali, dimensiunea lor cantitativă sau particularitățile categoriilor socio-profesionale angrenate în acest fenomen, precum și a factorilor care influențează aceste aspecte ale migrației iregulare rămân, în continuare, sub lupa cercetătorilor, nefiind identificate până în prezent existența unor pattern-uri care să permită înțelegerea fenomenului din această perspectivă. Adiacent, definirea termenului de migrant ilegal continuă să reprezinte o provocare pentru mulți specialiști. Statutul de ilegal este conferit de cadrul normativ și legislativ în raport cu poziția pe care imigranții o dobândesc în statul de destinație cu privire la modul de intrare pe teritoriul național al statului de destinație, tipul de activități lucrative derulate sau respectarea perioade de ședere în țara de destinație. Cu toate că de-a lungul timpului cercetătorii și specialiștii domeniului au încercat rebranduirea acestui concept prin înlocuirea termenului de migrant ilegal cu cel de migrant fără documente sau migrant iregular, la nivelul construcției europene nu s-a stabilit un mod unitar de definire a conceptului. Pornind de la aceste aspecte am subliniat în cadrul acestei cercetări faptul că neadekvarea unor concepte în cadrul documentelor strategice sau actelor normative, potențează incriminarea categoriilor de imigranți și conduce la plasarea acestora în sfera ilegalului, stare de facto care poate periclita procesul de integrare al imigranților.

Fluxurile migrației iregulare care au avut ca și destinație, origine sau regiune de tranzit țările Europei Centrale și de Est nu au fost conturate doar în funcție de anumiți factori convenționali, între care amintim perspectivele îmbunătățirii situației financiare, flexibilitatea pieței forței de muncă sau oportunitatea creșterii nivelului calitativ al vieții. Pe lângă acești factori determinanți, migrația iregulară a fost generată și de alți factori între care amintim cei de ordin etnic, politic și psiho-social (necesitatea exprimării libertății de mișcare ca urmare a flexibilizării regimului de circulație). În completarea acestor factori, considerăm direct responsabile de accentuarea fluxurilor migrației ilegale politicile adoptate la nivelul statelor membre ale UE pe linia controlării fluxurilor migratorii. Subliniem că prin acest argument nu supunem evaluării aceste măsuri adoptate în termeni de alb sau negru, respectiv bun sau rău, deoarece politicile adoptate sunt de înțeles din perspectiva legiuitorului ori a decidentului politic care are rolul de a asigura statului și cetățenilor pe care îi reprezintă un climat social-economic-politic stabil în interiorul țării și, pe cât posibil, în vecinătatea apropiată. Însă, nu putem nega apariția unor consecințe negative generate de adoptarea unor normative legislative ce au vizat

reglementarea mișcărilor geografice ale populației, respectiv criminalizarea indivizilor angrenați în fenomenul migrației ilegale.

Cât privește drepturile imigranților iregulari în UE, cercetarea de față a relevat faptul că cea mai delicată dimensiune a fenomenului migrației iregulare este reprezentată de procesul de garantare a drepturilor și libertăților fundamentale pentru imigranții care dobândesc un statut ilegal. Procesul de defnirea a imigranților care se poziționează în afara granițelor legale are un rol important în procesul de integrare și asimilare a imigranților ilegali în societățile gazdă. În concret, defnirea acestei categorii de imigranți ca fiind ilegală potențează riscul excluderii acestora de la orice drepturi, respectiv favorizează dezumanizarea acestora. În aceste condiții susținem că utilizarea termenului de *iregulari* poate contribui la neutralizarea statutului acestora și, implicit, sensibilizarea atât a opiniei publice cât și a instituțiilor statului cu privire la imperativul respectării drepturilor omului pentru imigranții iregulari, chiar dacă aceștia sunt plasați în afara cadrului legislativ în vigoare. Această evaluare a evidențiază lipsa unor politici unitare la nivelul statelor membre UE în materie de respectare a drepturilor imigranților iregulari, precum și existența unor discrepanțe majore între politicile dispuse la nivelul statelor europene pe linia respectării drepturilor imigranților ilegali în domenii precum educație, sănătate și asigurarea unor condiții optime de muncă și realitățile înregistrate la nivelul fiecăruia dintre aceste state. Mai mult decât atât, majoritatea studiilor/cercetărilor realizate până în prezent, au evidențiat faptul că documentele legislative elaborate/ adoptate la nivelul statelor membre UE cât și a instituțiilor europene utilizează o terminologie negativă pentru defnirea categoriei imigranților iregulari, ce induce criminalizarea acestora și aduce în discuție sentimentul de insecuritate, stare de fapt care favorizează poziționarea societății/ opiniei publice și a instituțiilor publice în opoziție cu imigranții ilegali. Situația este de natură să contribuie la criminalizarea și în același timp la marginalizarea imigranților ilegali, accentuând procesul de excludere socială a acestora. În paralel, politicile adoptate la nivel național, de către unele state membre ale UE, care au vizat adoptarea unor măsuri de regularizare a fenomenului migrației iregulare au generat o serie de efecte care au impulsionat, în mod indirect, dimensiunea cantitativă a fenomenului migrației iregulare, aspect care a condus la formarea percepției opiniei publice și a instituțiilor că aceste politici se transformă în factori de atracție.

Prin cercetarea de față am încercat să aducem în atenție dimensiunea duală a amenințărilor cauzate de migrația internațională și iregulară, cu impact atât asupra securității

naționale, cât și asupra celei umane, a cetățenilor și a societății țării gazdă. Analiza realizată asupra acestei dimensiuni a evidențiat faptul că leadership-ul politic european a resimțit nevoia reconceptualizării modului de gestionare a fenomenului migrației iregulare pe fondul conștientizării și asumării dimensiunii duale a riscurilor proiectate, însă arareori acestea au reușit să genereze restrângerea dimensiunii cantitative a fenomenului sau reducerea impactului pe care riscurile asociate fenomenului îl proiectează asupra securității naționale și a cetățenilor. Pe acest fond, în această cercetare am încercat să evidențiem necesitatea înglobării în cadrul politicilor ce privesc combaterea migrației iregulare a unor aspecte ce privesc securitatea națională a unui stat, dar și imperativul respectării și protejării drepturilor umane. Pentru înțelegerea complexității relației existente între conceptul de securitate și fenomenul migrației internaționale, ne-am raportat la relația existentă între statul națiune în accepțiunea secolului XX/ XXI și dimensiunea cantitativă și calitativă a acestui fenomen. Această perspectivă a pornit de la premisa că statul ca entitate are dreptul și obligativitatea să realizeze controale la graniță, precum și asupra persoanelor care intră pe teritoriul național.

Aceste concluzii ne-au fundamentat una dintre ipotezele de la care am pornit în această cercetare și anume că fenomenul migratoriu constituie pentru establishment-ul politic în egală măsură o amenințare la adresa securității naționale, dar și o oportunitate. Pentru a reliefa caracterul de oportunitate de dezvoltare pe care îl incumbă fenomenul migraționist menționăm că, prin strategiile și politicile de migrație adoptate statele au ierarhizat în permanență fluxurile migratorii și categoriile de migranți. Exemplificativ, migrația creierelor sau migrația dintr-o țară dezvoltată economic constituie o oportunitate de dezvoltare pentru țara gazdă. Din aceste considerente concluzionăm că politicile migratorii sunt realizate într-o asemenea manieră încât să constituie un factor de atracție în funcție de necesitățile pe piața forței de muncă a statului gazdă. În același timp, migrația cetățenilor cu un nivel mai scăzut de pregătire profesională sau din țări subdezvoltate, precum și migrația iregulară aduce cu sine o serie de riscuri și vulnerabilizează statul gazdă, motiv pentru care politicile migratorii adoptate la nivel național impun o serie de restricții care au rolul de a descuraja imigrația acestor categorii. În consecință, această cercetare ne-a condus la concluzia că remodelarea politicilor privind migrația, cu accent pe garantarea drepturilor umane și accesul la servicii de protecție socială și renunțarea la politicile restrictive sunt de natură să conducă la diminuarea migrației iregulare și reducerea impactului și a probabilității manifestării unor riscuri de securitate umană.

Bibliografie

Cărți, volume editate:

- Abraham Itty, Willem van Schendel, *Illicit flows and criminal things. States, borders and the other side of globalization*, Indiana University Press, 2005;
- Anghel Remus Gabriel, Horvath Istvan, *Sociologia Migrației, Teorii și studii de caz românești*, Polirom, 2009;
- Arnall Anthony, Wincott Daniel, *Accountability and Legitimacy in the European Union*, Oxford, 2002;
- Bade Klaus J., *Europa in Bewegung: Migration vom späten*, Munchen, 2000;
- Bade Klaus J., *Migration in European History*, Blackwell Publishing Ltd., 2003;
- Bade Klaus J., Peter Emmer, Leo Lucassen, Jochen Oltmer, *Enzyklopädie Migration in Europa vom 17. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, Munchen, 2007;
- Bade Klaus J., Pieter C. Emmer, Leo Lucassen, Jochen Oltmer, *The Encyclopedia of European Migration and Minorities, From the Seventeenth Century to the Present*, Cambridge, 2013;
- Baubock Rainer, Heller Agnes, Zolberg Aristide R., *The Challenge of Diversity: Integration & Pluralism in Societies of Immigration*, Avebury, 1996;
- Becker Gary S., *Human Capital, A Theoretical and Empirical Analysis with special Reference to Education*, University of Chicago Press, 1993;
- Betts Alexander, *Global Migration Governance*, Oxford University Press, 2011;
- Biersteker Thomas J., Rodney Bruce Hall (ed.), *The Emergence of Private Authority in Global Governance*, Cambridge University Press, 2002;
- Black Richard, Engbersen Godfried, Okolski Marek, Panțiru Cristina, *A Continent Moving West? EU Enlargement and Labour Migration from Central and Eastern Europe*, Amsterdam University Press, 2010;
- Black Richard, Engbersen Godfried, Okólski Marek, Panțiru Cristina, *A Continent Moving West? EU Enlargement and labour Migration from Central and Eastern Europe*, Amsterdam University Press, 2010;

- Bogusz Barbara, Cholewinski Ryszard, Cygan Adam, Syzszczak Erika, *Irregular Migration and Human Rights: Theoretical, European and International Perspectives*, Leiden, ed. Martinus Nijhoff, Leiden/Boston, 2004;
- Bogusz Barbara, Cholewinski Ryszard, Cygan Adam, Szyszczak Erika (eds.), *Irregular Migration and Human Rights: Theoretical, European and International Perspectives*, editura Martinus Nijhoff, Leiden/Boston, 2004;
- Bohning W. R., Maillat D., *The Effects of the Employment of Foreign Workers*, Organisation for Economic Cooperation and Development, Paris, 1974, disponibil online: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED103623.pdf>;
- Bonifazi Corrado, Okolski Marek, Schoorl Jeannette, Simon Patrick, *International Migration in Europe, New trends and New Methods of Analysis*, Amsterdam University Press, 2008;
- Bosma Ulbe, Lucassen Jan, Oostindie Gert, *Postcolonial Migrants and Identity Politics: Europe, Japan and the United States in Comparison*, Berghahn Press, 2012;
- Boutang Yann Moulrier, Garson Jean-Pierre, Silberman Roxane, *Economie politique des migrations clandestines de main-d'oeuvre: comparaisons internationales et exemple francais*, Paris, 1986;
- Boyle Paul, Halfacree Keith, Robinson Vaughan, *Exploring contemporary migration*, Longman, 1998;
- Buzan Barry, Waever Ole, *Regions and Powers, The Structure of International Security*, Cambridge University Press, 2003;
- Castles Stephen, Hein de Haas, Miller Mark J., *The Age of Migration, International Population Movements in the Modern World*, Palgrave Macmillan, 2013;
- Cohen Robert, *The Cambridge Survey of World Migration*, Cambridge University Press, 1995;
- Craig John D.R., Lynk S. Michael, *Globalization and the Future of Labour Law*, Cambridge University Press, 2011;
- Crech Omar, Wohlfeld Monika (ed.), *Migration in the Mediterranean: Human Rights, Security and Development Perspectives*, MEDAC, Malta, 2014;
- Cucuruzan Romana Emilia, *Migrația și mobilitatea forței de muncă din România în contextul integrării europene*, Efes, Cluj Napoca, 2009;

- Dauvergne Catherine, *Making People Illegal*, Cambridge University Press, 2008;
- Doeringer Peter B., Piore Michael J., *Internal Labor Markets and Manpower Analysis*, DC Heath and Company, 1971;
- Doomernik Jeroen, Jandl Michael, *Modes of Migration Regulation and Control in Europe*, Amsterdam University Press, 2008;
- Durkheim Emile, *Regulile metodei sociologice*, Editura Științifică, București, 1974;
- Düvell Franck, *Illegal immigration in Europe*, Palgrave, Macmillan, 2006;
- Elster Jon, *Sour Grapes: Studies in the Subversion of Rationality*, Cambridge University Press, 1983;
- Fassman Heinz, Reeger Ursula, Sievers Wiebke, *Statistics and Reality, Concepts and Measurements of Migration in Europe*, Amsterdam University Press, 2009;
- Fassmann Heinz, Reeger Ursula, Sievers Wiebke, *Statistic and reality, Concepts and Measurements of Migration in Europe* (eds.), Amsterdam University Press, 2009;
- Friesendorf Cornelius, *Strategies Against Human Trafficking: The Role of the Security Sector*, National Defence Academy and Austrian Ministry of Defence and Sports, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Viena, Geneva, 2009;
- Futo Peter, Jandl Michael, *2006 Year Book on Illegal Migration, Human Smuggling and Trafficking in Central and Eastern Europe, A Survey and Analysis of Border Management and Border Apprehension Data from 20 States*, International Centre for Migration Policy Development, Viena, 2007;
- Gächter August, Waldrauch Harald, Cinar Dilek, *Irregular migration: Dynamics, Impact, policy options*, Viena, 2000;
- Gardener Howard, *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*, New York, Basic Books, 1983;
- Giddens Anthony, *Europe in the Global Age*, Polity, 2006;
- Glorius Birgit, Grabowska-Lusinska Izabela, Kuvik Aimee, *Mobility in Transition, Migration Patterns after EU Enlargement*, IMISCOE Research, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2013;
- Grandin Greg, *Kissinger Shadow, The Long Reach of America's most Controversial Statesman*, Metropolitan Books, New York, 2015;

- Guild Elspeth, *Immigration Law in the European Community*, Kluwer Law International, Haga, 2001;
- Penninx Rinus, Berger Maria, Kraal Karen, *The Dynamics of International Migration and Settlement in Europe*, Amsterdam University Press, 2006;
- Rotariu Traian, Voineagu Vergil, *Inerție și Schimbare. Dimensiuni Sociale ale Tranziției în România*, Iași, Polirom, 2012;
- Ragin Charles C., *Constructin Social Research*, Pine Forge Press, Thousand Oaks, California, 1994;
- Sassen Saskia, *Transnational Economies and National Migration Policies*, Amsterdam, Institute for Migration and Ethnic Studies, University of Amsterdam, 1996;
- Schelling Thomas C., *The Strategy of Conflict*, USA, Library of Congress, 1960;
- Schmid Alex P., *The Routledge Handbook of Terrorism Research*, Londra, Routledge, 2011;
- Schrover Marlou, Joanne van der Leun, Leo Lucassen, Chris Quispel, *Illegal migration and gender in a global and historical perspective*, Amsterdam University Press, IMISCOE Research, 2008;
- Todaro Michael Paul, *International Migration in Developing Countries: A Review of Theory, Evidence, Methodology and Research Priorities*, Geneva, International Labour Office, 1976;
- Triandafyllidou Anna, Gropas Ruby, *European immigration: a sourcebook*, Ashgate Publishing Limited, 2007;
- Vollmer Bastian, *Policy discourse on irregular migration in Germany and the United Kingdom*, Palgrave Macmillan, 2014;
- Wallerstein Immanuel, *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*, New York, Academic Press, 1976;
- Wolchik Sharon Lee, Curry Jane Leftwich, *Central and East European Politics, From Communism to Democracy*, Rowman&Littlefield Publishers, Inc. 2008;
- Zielonka Jan, ed., *Europe Unbound Enlarging and Reshaping the Boundaries of the European Union*, Routledge, Londra, New York, 2002;

Articole, studii:

- Abraham Itty, Willem van Schendel, *Introduction: The making of illicitness*, în eds. Itty Abraham, Willem van Schendel, *Illicit flows and criminal things. States, borders and the other side of globalization*, Indiana University Press, 2005;
- Anghel Remus Gabriel, *Migrație și reveniri*, în *Dilema Veche*, nr. 254, 2008, <http://www.dilemaveche.ro/sectiune/temasaptamanii/articol/societate-migratii-si-reveniri>;
- Arango Joaquin, *Explaining migration: a critical view*, International Social Science Journal, vol. 52, nr. 165, 2000;
- Bade Klaus J., *Legal and illegal immigration into Europe: experiences and challenges*, în *European Review*, nr. 12, nr. 3, 2004, pp. 339-375, disponibil online: http://www.kjbade.de/bilder/legal_and_illegal.pdf;
- Becker Gary S., Barro Robert J., *A Theory of Social Interactions*, NBER working paper, nr. 1793, 1986, disponibil online: <http://www.nber.org/papers/w1793.pdf>
- Baldwin David, *The Concept of Security*”, în *Review of International Studies*, 1997, vol. 23, nr. 5, pp. 9-23;
- Baldwin-Edwards Martin, *Migration Policies for a Romania within the European Union: Navigating between Scylla and Charybdis*, în *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 7, 2007;
- Batt Judy, *Managing the EU-s new external border*, în ed. Anthony Arnull, Daniel Wincott, *Accountability and Legitimacy in the European Union*, Oxford, 2002;
- Bauer Yehuda, *Illegal immigration*, în *Encyclopedia of Zionism and Israel*, vol. I, New York, 1994;
- Bayart Jean-Francois, *Africa in the world: a history of extraversion, African affairs*, vol. 99, nr. 395, *Centenary Issue: A Hundred Years of Africa*, aprilie 2000;
- Black Richard, Biao Xiang, Collyer Michael, Engbersen Godfried, Heering Liesbeth, Eugenia Markova, *Migration and Development: Causes and Consequences*, în Rinus Penninx, Maria Berger, Karen Kraal, *The Dynamics of International Migration and Settlement in Europe*, Amsterdam University Press, 2006;
- Black Richard, Engbersen Godfried, Okólski Marek & Panțîru Cristina, *Working out a way from East to West: EU enlargement and labour migration from Central and Eastern Europe*, în: Richard Black, Godfried Engbersen, Marek Okólski & Cristina Panțîru,

(eds.), *A Continent Moving West? EU Enlargement and labour Migration from Central and Eastern Europe*, Amsterdam University Press, 2010;

- Bobu Cristina Elena, *Politica UE în domeniul migrației – mai multe fațete ale aceleiași dileme*, în *Sfera Politicii*, nr. 137, anul XVII, 2009;
- Borjas George Jesus, *Economic Theory and International Migration*, în *International Migration Review*, vol. 23;
- Borkert Maren, Rinus Penninx, *Policymaking in the field of migration and integration in Europe: An introduction*, în eds. Giovanna Zincone, Rinus Penninx, Maren Borkert, *Migration Policymaking in Europe, The Dynamics of Actors and Contexts in Past and Present*, Amsterdam University Press, 2011;
- Bosco Francesca, Luda di Cortemiglia Vittoria, Serojtdinov Anvar, *Human Trafficking Patterns*, în Cornelius Friesendorf (ed.), *Strategies Against Human Trafficking: The Role of the Security Sector*, National Defence Academy and Austrian Ministry of Defence and Sports, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Viena, Geneva, 2009;
- Boswell Christina, *European Migration Policies in Flux, Changing Patterns of Inclusion and Exclusion*, The Royal Institute of International Affairs, Chatham House, Blackwell Publishing Ltd., 2003;
- Bourdieu Pierre, *Avenir de classe et causalite du probable*, *Revue Francaise de Sociologie*, vol. 15, 1974, nr. 3, pp. 3-42;
- Bove Vincenzo, Tobias Bohmelt, *Does Immigration Induce Terrorism?*, *Journal of Politics*, 2016;
- Brubaker Rogers, *Migrațiile dezeterogenizării entice*, în Remus Gabriel Anghel și Istvan Horvath, *Sociologia Migrației, Teorii și studii de caz românești*, ed. Polirom, 2009;
- Carens Joseph H., *The Rights of Irregular Migrants*, în „*Ethics & International Affairs*”, vol. 22, nr. 2, 2008;
- Carrera Sergio, Merlino Massimo, *Undocumented Immigrants and Rights in the EU, Addressing the Gap between Social Science Research and Policy-Making in the Stockholm Programme*, 2009;
- Castles Stephen, *International migration at the beginning of the twenty-first century: global trends and issues*, în *International Social Science Journal*, vol. 52, nr. 165, 2000;

- Cholewinski Ryszard, *International Labour Law and the Protection of Migrant Workers: Revitalizing the Agenda in the Era of Globalization*, în eds. John D.R. Craig, S. Michael Lynk, *Globalization and the Future of Labour Law*, Cambridge University Press, 2011;
- Cholewinski Ryszard, *European Union Policy on Irregular Migration: Human Rights Lost?*, în Barbara Bogusz, Ryszard Cholewinski, Adam Cygan, Erika Szyszczak (eds.), *Irregular Migration and Human Rights: Theoretical, European and International Perspectives*, editura Martinus Nijhoff, Leiden/Boston, 2004;
- Cholewinski Ryszard, *Study on obstacles to effective access of irregular migrants to minimum social rights*, articol disponibil online la adresa web: <http://mighealth.net/eu/images/e/ec/Chol.pdf>;
- Ciobanu Ruxandra Oana, *Diverging or converging communities? Stages of international migration from rural Romania*, în Birgit Glorius, Izabela Grabowska-Lusinska, Aimee Kuvik, eds., *Mobility in Transition, Migration Patterns after EU Enlargement*, IMISCOE Research, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2013;
- Collett Elizabeth, *The Paradox of the EU-Turkey Refugee Deal*, disponibil online: <http://www.migrationpolicy.org/news/paradox-eu-turkey-refugee-deal>;
- Collier Paul, *Illegal Migration To Europe: What Should Be Done?*, în *Social European Journal*, 9.9;
- Futo Peter, Jandl Michael, *An Overview of Illegal Migration in Central and Eastern Europe in 2006*, în eds. Peter Futo, Michael Jandl, *Year Book on Illegal Migration, Human Smuggling and Trafficking in Central and Eastern Europe*, International Centre for Migration Policy Development, Viena, 2007;
- Guild Elspeth, *Who is an irregular migrant?*, în Barbara Bogusz, Ryszard Cholewinski, Adam Cygan, Erika Szyszczak (eds.), *Irregular Migration and Human Rights: Theoretical, European and International Perspectives*, Koninklijke Brill NV, Leiden, 2004;
- Houdaille Jacques, Sauvy Alfred, *L'immigration clandestine dans le monde*, în Institut National d'Études Démographiques, *Population*, an 29, nr. 4/5, 1974;
- Istvan Horvath, *Migrația internațională a cetățenilor români după 1989*, în Traian Rotariu și Vergil Voineagu, *Inerție și Schimbare. Dimensiuni Sociale ale Tranzitiei în România*, Iași, Polirom, 2012;

- Jandl Michael, *Irregular Migration, Human Smuggling and the Eastern Enlargement of the European Union*, în *International Migration Review*, vol. 41, Nr. 2, 2007;
- Lutterbeck Derek, *Policing Migration in the Mediterranean*, în *Mediterranean Politics*, vol. 11, nr. 1, 59-82, 2006;
- Macklin Graham, *Patterns of Far-Right and Anti-Muslim Mobilization in the United Kingdom*, în Maik Fielitz, Laura Lotte Laloire (ed.), *Trouble on the Far Right, Contemporary Right-Wing Strategies and Practices in Europe*, Transcript Verlag, Bielefeld, 2016;
- Malthus Thomas Robert, *Eseu asupra principiului populației*, tradus de Angelescu Elena, Trebici Vladimir, Vasiloiu Victor, Editura Științifică, București, 1992, disponibil online: https://onedrive.live.com/?authkey=%21AJWW_b_Gpti9oRg&cid=81F2BB5E570F9567&id=81F2BB5E570F9567%214766&parId=81F2BB5E570F9567%213899&action=locate;
- Massey Douglas S., FG Espana, *The Social Process of International Migration*, Science, vol. 237, nr. 4816, 1987;

Legi, articole legislative, directive europene:

- *2009 Action Oriented Paper on strengthening the EU external dimension against trafficking in human beings*, disponibil https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/action_oriented_paper_on_actions_against_trafficking_en_1.pdf;
- *Act II of 2007 on the Admission and Right of Residence of Third-Country Nationals*, disponibil online: <http://www.refworld.org/pdfid/4979cae12.pdf>;
- *Act Nr. 140/1961 Coll din Codul Penal*, disponibil online: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=952>;
- *Act on the Residence of Aliens in the Territory of the Czech Republic – Act Nr. 326/1999 Coll*, disponibil online: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/act_no_326_on_residence_of_foreign_nationals_en_1.pdf;
- *Aliens Act – 2000*, Olanda, disponibil online: https://www.unodc.org/res/cld/document/aliens-act-2000_html/Aliens_Act.pdf;

- *Amnesty International Report 2016/2017, The State of the World's Human Rights*, Amnesty International Ltd., disponibil online: <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/spain/report-spain/>;
- *Asylum and Migration, Glossary 3.0, a tool for better comparability produced by the European Migration Network*, 2014;
- *Belgia - Loi organique des centres public d'aide social*, 1976, disponibilă online: <https://wallex.wallonie.be/PdfLoader.php?type=doc&linkpdf=447-436-6444>.
- *Bundesgesetz über die Ausübung der Fremdenpolizei, die Ausstellung von Dokumenten für Fremde und die Erteilung von Einreisetitel (Fremdenpolizeigesetz)*, 2005, disponibilă online: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Dokumentnummer=NOR30004845>;
- *Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile*, 2005, disponibil online: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070158>;
- *Commission Communication to the Council and the European Parliament on Immigration. SEC (91) 1855 final, 23 October 1991*, disponibil online la adresa: <http://aei.pitt.edu/1260/>.
- *Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, The Global Approach to Migration and Mobility*, SEC (2011) 1353 final, disponibil: http://aei.pitt.edu/37954/1/com2011_0743en01.pdf;
- *Consiliul European de la Tampere*, concluziile disponibile online la adresa: http://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en9.htm;
- *Directive 1999/42/EC of the European Parliament and of the Council of 7 June 1999 establishing a mechanism for the recognition of qualifications in respect of the professional activities covered by the Directives on liberalisation and transitional measures and supplementing the general systems for the recognition of qualifications*, disponibil online: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31999L0042>;

- *Directive 2001/19/EC of the European Parliament and of the Council of 14 May 2001 amending Council Directives 89/48/EEC and 92/51/EEC on the general system for the recognition of professional qualifications and Council Directives 77/452/EEC, 77/453/EEC, 78/686/EEC, 78/687/EEC, 78/1026/EEC, 78/1027/EEC, 80/154/EEC, 80/155/EEC, 85/384/EEC, 85/432/EEC, 85/433/EEC and 93/16/EEC concerning the professions of nurse responsible for general care, dental practitioner, veterinary surgeon, midwife, architect, pharmacist and doctor, disponibil online: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0019>;*
- *Directive 89/48/CEE du Conseil du 21 décembre 1988 relative à un système général de reconnaissance des diplômes d'enseignement supérieur qui sanctionnent des formations professionnelles d'une durée minimale de trois ans, disponibil online: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31989L0048:fr:HTML>;*

Rapoarte, Strategii Nationale:

- *20 Years that changed Europe, The Copenhagen Criteria and the Enlargement of the European Union;*
- *A Secure Europe in a Better World, European Security Strategy, Brussels, 2003, document disponibil online: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>;*
- *Alexe Iris, Cazacu Adina, Ulrich Louis, Bojincă Marian, Stănciugelu Ștefan, Mihăilă Viorel, Al patrulea val, Migrația creierelor pe ruta România-Occident, Fundația pentru o Societate Deschisă România, 2011;*
- *Baird Rachel, Human Tide: The Real Migration Crisis, A Christian Aid report, 2007;*
- *Boeri Tito, Brücker Herbert, Eastern Enlargement and EU Labour Markets: Perceptions, Challenges and Opportunities, IZA Discussion Paper, nr. 256, Bonn, 2001;*
- *Boeri Tito, Brücker Herbert, The Impact of Eastern Enlargement on Employment and Labour Markets in the EU Member States, raport de cercetare elaborate de către European Integration Consortium: DIW, CEPR, FIEF, IAS, IGIER, 2001;*
- *Brian Tara, Laczko Franck, Fatal Journeys. Tracking Lives Lost during Migration, Geneva, International Organisation for Migration, 2014 disponibil online: <http://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/pbn/docs/Fatal-Journeys-Tracking-Lives-Lost-during-Migration-2014.pdf>;*

- Busch Berthold, Matthes Jurgen, *Brexit – The Economic Impact, A Meta-Analysis*, IWE Report, 10/2016, Institut der deutschen Wirtschaft Koln;
- Carrera Sergio, Leonhard den Hertog, Joanna Parkin, *EU Migration Policy in the wake of the Arab Spring. What prospects for EU-Southern Mediterranean Relations*, MEDPO Technical Report, nr. 15, august 2012, <https://www.ceps.eu/system/files/MEDPRO%20TR%2015%20EU%20Migration%20Policy%20in%20wake%20of%20Arab%20Spring.pdf>;
- Carrera Sergio, Merrlino Massimo, *Undocumented Immigrants and rights in the EU. Addressing the gap between social science research and policy-making in the Stockholm Programme?*, Centre for European Policy Studies, 2009;
- *Changes in modus operandi of Islamic State terrorist attacks, Review held by experts from Member States and Europol on 29 November and 1 December 2015*, Haga, 18 Ianuarie 2016;
- Koslowski Rey, *The Evolution of Border Controls as a Mechanism to Prevent Irregular Immigration*, Migration Policy Institute, 2011;
- Kosow Hannah, Gabner Robert, *Methods of Future and Scenario Analysis*, DIE Research Project “Development Policy: Question for the Future”, Deutsches Institut für Entwicklungspolitik, Bonn, 2008;
- Kuschminder Katie, Julia de Bresser, Siegel Melissa, *Irregular Migration Routes to Europe and Factors Influencing Migrants Destination Choices*, Wetenschappelijk Onderzoek-en Documentatiecentrum, 2015;
- *Strategia Națională privind imigrația 2007-2010*, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 674/03.10.2007;
- *Strategia Națională privind imigrația, pentru perioada 2015-2018*, disponibilă online: <https://www.edu.ro/sites/default/files/u39/Anexa%201%20Proiect%20HG%20strategie%20imigratie%20si%20plan%20actiune.pdf>;
- *Strategia Națională privind Migrația 2004-2007*, publicată în *Monitorul Oficial*, numărul 406/06.05.2004;
- *Studiu privind măsurile tranzitorii și echivalente în domeniul libertății de mișcare a persoanelor în scop de muncă*, București, raport al Ministerului Muncii, Familiei și Egalității de Șanse, 2007;

- Şalvir Mihail, *Tendenţe şi politici migraţioniste în regiunea Mării Negre: Cazurile Republicii Moldova, României şi Ucrainei*, Chişinău, 2008, disponibil online: http://www.viitorul.org/files/library/Migratia_rom_final.pdf;
- *The 2015 Ageing Report, Underlying Assumptions and Projection Methodologies* Joint Report prepared by the European Commission (DG ECFIN) and the Economic Policy Committee (AWG), 2014, raport disponibil online: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2014/pdf/ee8_en.pdf
- *The Budapest Process*, <https://www.budapestprocess.org/projects/silk-routes-partnership-project>;
- *The Mediterranean Transit Migration Dialogue*;
- *The Prague Process*;
- *The relationship between migration status and employment outcomes*, disponibil online: <http://www.undocumentedmigrants.eu/fms/MRSite/Research/UWT/UWT%20FINAL%20REPORT%20Revised%2021%20November%202009mw.pdf>;
- Thorniley Daniel, *Brexit: the impact on global, UK and European business, What were the drivers? What's wrong? Two Brexits in one week!*, raport CEEMEA Business Group, 2016;
- Toader Şerban, Ana Smirna, Ovidiu Jurca, Diana Cernat, *Studiu asupra imigraţiei în România, Descriere, analiză, recomandări*, Bucureşti, 2010;